

Lifelong Learning and Turkey

H. Eylem KAYA*

ABSTRACT. Today, lifelong learning term, stated as sine qua non of the knowledge society, is often brought to the agenda for the aim of qualified employee supplement within the framework of neoliberal policies. Whether on international or national platform, by means of the discourse “from cradle to grave”, gaining professional competence is targeted and the whole responsibility of learning action is loaded on individual’s shoulders in the concept of an individualized learning model. Under these conditions, the act of learning removed from being a preference turns into a race even a necessity and the individual completely trapped into a certification process is left doomed to lifelong learning.

Keywords: Lifelong learning, neoliberal policies, professional competence, certification.

* Assist.Prof.Dr., Suleyman Demirel University, Faculty of Science and Arts, Department of Sociology, Isparta, Turkey. E.mail: eyka76@yahoo.com

SUMMARY

Purpose and Significance: Today, lifelong learning term, stated as sine qua non of the knowledge society, is often brought to the agenda for the aim of qualified employee supplement within the framework of neoliberal policies. Whether on international or national platform, by means of the discourse “from cradle to grave”, gaining professional competence is targeted and the whole responsibility of learning action is loaded on individual’s shoulders in the concept of an individualized learning model. For such a learning atmosphere, the individual finds her/his own exactly in a certification process within a continuing learning race, then learning comes off being a willingness and choice, so turns to a sort of obligation, so in the 21st century, people are sentenced to lifelong learning by their learning freedom being taken out from their hands. Therefore, this article mainly discusses the considerations about lifelong learning and its praxis starting from European Union context and then in Turkey.

Method: This article is based upon a critical assessment approach through documentary and content analysis of the related literature in line with the aim of the study as qualitative method for the sake of setting forth of the lifelong learning concept and its praxis in both national and international context.

Results: The term “lifelong” learning is basically born for the economic concern of the international organizations especially European Union and the Organization for Economic Co-operation and Development rather than social and cultural concern. Particularly in the aging continent Europe, the praxis of lifelong learning is applied within the frame of vocational training involved with the idea of learning for earning and employability for adults. The same kind of dealing with the situation is experienced in Turkey when the lifelong learning praxis is taken into consideration.

Discussion and Conclusions: The whole responsibility of learning is given onto the shoulders of lifelong learners via finding course centers and paying for them and then they are forced to learn rather than desire. In this respect, education as the basic human right and its social state applications are dismantled step by step by the help of neoliberal economic policies in both global and glocal world context.

Yaşam Boyu Öğrenme ve Türkiye

H. Eylem KAYA*

ÖZ. Günümüzde bilgi toplumunun olmazsa olmazı olarak ifade edilen yaşam boyu öğrenme kavramı, yeni liberal politikalar çerçevesinde, gelişen teknoloji ve oluşan rekabet ortamında piyasanın nitelikli eleman ihtiyacını karşılamak ereğiyle sık sık gündeme getirilmektedir. Gerek uluslararası, gerekse ulusal platformda, beşikten mezara söylemi üzerinden hareketle, giderek bireyselleştirilen bir öğrenme modeli içerisinde mesleki yeterlilik kazandırmak hedeflenmekte, öğrenme eyleminin tüm sorumluluğu bireyin omuzlarına yüklenmektedir. Bu koşullar altında tercih olmaktan uzaklaştırılan öğrenme eylemi, yarışa ve hatta zorunluluğa dönüşmekte, tam anlamıyla bir sertifikasyon süreci içerisine sıkışıp kalan birey ise yaşam boyu öğrenmeye mahkum edilmektedir

Anahtar Sözcükler: Yaşam boyu öğrenme, yeni liberal politikalar, mesleki yeterlilik, sertifikasyon.

* Yrd. Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Isparta, Türkiye. E.posta:eyka76@yahoo.com

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız küresel dünya düzeninde yaşam boyu öğrenme varlığını giderek hissettiren bir kavram haline gelmiştir. Kavram, 1970’lerde UNESCO ve OECD’nin raporlarıyla uluslararası gündeme gelmiş ancak daha çok “eğitim” kavramı ile birlikte kullanılmıştır. 1995 yılında yaşam boyu öğrenmeye ilk adım olarak Avrupa Birliği tarafından SOCRATES I (1995-1999) programı başlatılmıştır*. Bu bağlamda Birlik, 1996 yılını yaşam boyu öğrenme yılı* ilan etmiş ve bu tarihten itibaren, söz konusu kavramın sistemli bir şekilde “öğrenme” kavramına eklenildiği ve 2000 yılı Mart ayı Lizbon Bahar Stratejisi* ve Ekim ayı yayınlanan Memorandum ile “yaşam boyu öğrenme” olarak gündeme yerleştirildiği açıkça görülmektedir.

* Lizbon stratejisinin amaçlarına uygun olarak SOCRATES II (2000-2006) programıyla uygulama devam ettirilmiştir.

2007-2013 yılları arasını kapsayan Yaşam Boyu Öğrenme Bütünleşik Eylem Programı çerçevesinde ise artık kavram tam olarak Birlik eğitim uygulamalarında yerini almıştır. *1970’lerin yeni küresel gerçeğinin birinci evresi içerisinde hümanist bir anlayışı benimseyen kavram, 2000’lere geldiğinde ise küresel düzlemin ikinci evresinde hümanist yaklaşımın dışına çıkarılarak, piyasaya entegre olmuş insan tipinin oluşturulmasının temel aracı haline dönüşmeye başlamıştır. Gerçekte, yaşam boyu öğrenmenin daha iyi anlaşılabilmesi, kavramın tarihsel sürecinin iyi bilinmesi ile mümkün olup, söz konusu süreçte izlediği yol, gelecekte nasıl bir boyut alacağına sinyallerini de beraberinde oluşturmaktadır.

Günümüzde kavramın sıklıkla dile getiriliyor olması göz ardı edilecek bir durum değildir, ancak hangi çevreler tarafından bu kadar güncel bir kavram haline dönüştürüldüğü bilgisi daha fazla önem arz etmektedir. Bu bilgi sayesinde kavramın daha iyi anlaşılması kolaylaşacak, mevcut popülerliğin altında yatan asıl niyetler net bir şekilde algılanabilecektir. Aksi takdirde, kavramın popülerliğinin rüzgarına hiç sorgulamaksızın kapılıp gitmek oldukça doğal kalacak, gelinen noktada ise dönüşü olmayan bir

* COM (Commission of the European Communities), (1995). *White Paper on Education and Training: Teaching and Learning: Towards the Learning Society*, 590 final, Brussels.

* OJ (Official Journal of the European Union). (1996). *Decision / EC of the European Parliament and of the Council on the Establishing 1996 as the “European Year of Lifelong Learning”*.

* EPEC (European Parliament and European Council). (2000). *Presidency Conclusions-Lisbon European Council, 23-24th March*. Brussels.

* COM (Commission of the European Communities), (2000). *A Staff Working Paper: A Memorandum on Lifelong Learning*, Brussels.

* OJ (Official Journal of the European Union). (2006b). *Establishing an Action Programme in the Field of Lifelong Learning-Lifelong Learning Programme*

2007-2013./http://ec.europa.eu/education/programmes/newprog/index_en.html.

yanılgı içerisine girilecektir. Çalışmanın amacı, uluslararası gündemde yerini alan “yaşam boyu öğrenme”nin gerçekte ne anlama geldiğini araştırmak, yorumlamak ve beraberinde ortaya konulan yaşam boyu öğrenme politikalarının genel çerçevesini ortaya koyabilmektir. Söz konusu çerçevede öncelikle kavramın içine doğduğu uluslararası ekonomik-politik bağlam üzerinde durulacak, daha sonra günümüz sermaye birikim sürecinde yeniden şekillendirilen eğitim alanında yaşam boyu öğrenmenin yeri ve rolü belirlenmeye çalışılacaktır. Çalışma, Türkiye’de yaşam boyu öğrenmeye ilişkin düzenleme ve uygulama örnekleriyle son bulacaktır.

Tarihsel Süreçte Yaşam Boyu Öğrenme

1920’lerde John Dewey ile birlikte Eduard Lindeman ve Basil Yeaxle, günlük yaşamın sürekli bir boyutu olarak ele aldıkları eğitimin yaşam boyu olduğuna ilişkin bir anlayışla, bu düşünselin ilk kurucuları olmuşlardır (Ayhan, 2005: 2). Bireyin kendi yaşantısının en değerli öğrenme kaynağı olduğu vurgusu bu temelde şekillenmiş, gerçek eğitimin ise öğrenenler ile beraber düşünmeyi sürdürmek olduğu öne çıkmıştır. Bu idealist yaklaşım daha sonra yerini eğitimin yeterlilik kazandırma ve istihdam için var olduğu anlayışına terk etmiş, hatta mesleki eğitimle özdeş kılınmaya çalışılmıştır. 60’lara gelindiğinde, bilim ve teknolojinin yanı sıra siyasal ve ekonomik yapılar da söz konusu olan değişimin neden olduğu yeni eğitim ihtiyaçları için gerekli olan nitel gelişimi sağlayamayan örgün eğitim gerilemiş, nicel varlığı ise bir insan hakkı olarak fırsat eşitliği çerçevesinde toplumun öğrenme istemini karşılamada yeterli olamamıştır. Yaşanan bu nitel ve nicel uyumsuzluk nedeniyle ağır eleştirilere maruz kalan eğitimin, yaşam boyu devam eden bir süreç olması gereği yeniden keşfedilmiştir.

Yaşam boyu öğrenme ve beraberinde “öğrenen toplum” düşüncesi 1970’lere gelindiğinde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi uluslararası yapılanmaların raporlarında gündeme taşınırken, zorunlu eğitim sonrasındaki sürecin bireyin tüm yaşamını kapsamaması gereği ile ekonomik başarının işgücünün nitelikleri ile ilişkili olduğu fikri üzerinde yoğun olarak durulmuştur. UNESCO bünyesindeki “Eğitimin Geliştirilmesi Komisyonu” 1972 yılı Faure Raporunda* eğitimin yaşam boyunca süren bir etkinli olduğu kararıyla şu önerilerde bulunmaktadır (Faure, 197: 37)

- Eğitimi okul yaşı ve okul binaları ile sınırlamak yanlıştır.

* Faure, E. (1972). *Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow*. Paris: Unesco, London: Harrap, p. 35-39.

- Eğitim, hem okul eğitimini hem de okul dışı eğitimi kapsayan tüm eğitsel etkinliğin temel bileşeni olarak düşünülmelidir.
- Eğitsel erkinlik daha esnek olmalıdır.
- Kısacası, eğitim yaşam kadar uzun bir var oluşsal süreklilik olarak tasarlanmalıdır.

1973 yılında OECD tarafından yayınlanan *Yaşam Boyu Öğrenme için Bir Strateji* adlı raporda* da, küresel ekonomi ve rekabet ortamında mesleki hareketlilik ve kişisel öğrenmeyle ilgili olarak yaşam boyu öğrenmeyi gerekli görmektedir (OECD, 1973). Yine 1973 yılında, Belçika Eski Eğitim Bakanı tarafından hazırlanan eğitim raporunun (Janne Raporu) ardından, 1991’de yayınlanan “Avrupa Topluluğunda Yüksek Eğitim Memorandumu” ve “Avrupa Topluluğunda Açık-Uzaktan Eğitim Memorandumu”nda sözü edilen yaşam boyu öğrenme giderek AB politikalarının temel ilkesi haline dönüşecektir. Söz konusu ilk Memorandumda, üniversitelerin yüksek kalitede insan gücü yetiştirmede sorumluluğu vurgulanarak, sürekli eğitimdeki rolü belirtilmektedir (Turan, 2005: 91). Kurulan bu özdeşim yaşam boyu öğrenmeyi mesleki niteliklerin kazandırılması tekil amacı olarak göstermekte, hatta yeni liberal eğitim anlayışının bir aracı haline dönüştürerek değersizleştirmektedir. Gerçekte ise, öğrenmenin esas nedenini ekonomik faktörlerle açıklayan, rekabet etme gücünü ön plana çıkaran, yaşam boyu öğrenmenin aslında yaşam boyu çalışma anlamına geldiğini vurgulayan bir bakış açısından daha öteye gidebilen bir kavrama ihtiyaç vardır. Bu kavramla, bireylerin kendi yaşam alanlarında öğrenmeyi etkin hale getirecek, öğrenme merakını her koşulda geliştirecek, eleştirel düşüncenin ön planda yer aldığı, özgürleştirici, dönüştürücü öğrenme yaklaşımlarıyla katılımcı, sorgulayan, etkin ve bilinçli yurttaşlar yetiştirmek hedeflenmelidir. 2000’li yıllara gelindiğinde ise kavramın bileşimindeki öğrenme terimi, sunulan eğitim hizmetleri arasından bireyin, kendi ihtiyaçlarına uygun olanı bulup seçmesini gerekli kılmakta, söz konusu eğitime ise kişisel çabalarıyla ulaşması sorumluluğunu omuzlarına yüklemektedir.

Bu bağlamda eğitim, özel tüketimi gerektiren bir tür yatırım aracı olarak kendini göstermekte, böylesi yatırımı ise sermayeye sahip bir kısım zümre gerçekleştirebileceğinden, eğitim yoluyla eşitsizliklerin giderilmesi bir yana, mevcut eşitsizliklere yenileri eklenmektedir. Öte yandan, öğrenen toplumu küresel ekonominin rekabet edebilirlik pazarı içerisinde gören bu anlayış, eğitimin sermayenin çıkarları doğrultusunda şekilleneceğinin en önemli

* OECD. (1973). *Recurrent Education: a Strategy for Lifelong Learning*. Paris: OECD Publications.

göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Bireyin yaşamı boyunca bilgi ve becerilerini sürekli olarak güncellemesi ve istihdam edilebilirlik niteliğini koruma ve geliştirme fikri doğrultusunda yaşam boyu öğrenme uygulamaları şekillenmektedir (Toprak&Erdoğan, 2012). Esas olarak istihdam piyasasının ihtiyaçlarının zorlaması ve küreselleşen ekonomide becerilerin hızla eskidiği görüşü ile ortaya çıkan yaşam boyu öğrenme yeni liberal politikalarla desteklenirken, mevcut bilgi ve becerilere yenilerinin eklenmesi zorunluluğu gündeme gelmektedir (Güleç ve Diğerleri, 2012). Eğitimin metalaştırılması ise mevcut sistemin bir diğer gerçeği olarak kendini göstermektedir. Tüm bu yaşananlar, diğer sosyal hizmet alanlarında görüldüğü gibi eğitimin sunumunun da özelleştirilmesini gündeme getirmiş, bu girişimci ruhla, eğitim kurumları birer işletmeye, öğrenenler ise müşteriye dönüşmüştür. Asıl önemli olan parayla satın alınan eğitimin kalitesinin artacağı yanılgısıdır ki, bu yanılgı aydınlanmacı hümanist eğitimi bir tarafa bırakmış, söz konusu kaliteyi standardize edilmiş testlerde aramaya başlamıştır.

Avrupa Birliği ve Yaşam Boyu Öğrenme

Yaşlanan kıta Avrupa'nın ise yaşam boyu öğrenme ve öğrenen toplum idealini gerçekleştirmek için daha çok çabaladığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda ortaya konan politikalar, başlatılan programların yanı sıra parlamento ve konseyin ilgili alt organlarca ortaya konan çok sayıda belge bulunmaktadır. Öğrenme ve çalışma modellerinin hızla değiştiği bilgi çağında herkesin eğitim yoluyla toplumsal ve ekonomik değişimin gerekleri doğrultusunda yetiştirilmesi, dolayısıyla kıtanın geleceğinin ancak böylesi bir çabayla biçimlendirilebileceği savı giderek önem kazanmaktadır. Kavramdan asıl beklenenin istihdam oluşturmak, değişimle bütünleşmek olduğu düşünüldüğünde, kaynağının insan faktörü olduğu bilgi ekonomisinin temelinde de yine kavramın yer alacağı tartışma götürmez bir konudur. 2000 yılında Avrupa Konseyi Hükümet Başkanları'nın Lizbon'da bir araya gelerek oluşturdukları yeni stratejide* ise AB'nin daha iyi ve çeşitli iş olanakları sağlayan sağlam ekonomik gelişme ve toplumsal bütünlük ile dünyanın en dinamik ve yarışmacı bilgi temelli ekonomisine sahip olmalıdır vurgusu yapılmış, bu bağlamda yaşam boyu öğrenme adına oranı % 12.5'lara taşıyacak 10 yıllık hedefler ortaya konulmuştur. Bu hedeflerin başarılmasında öncelikli sorumluluk Konsey'in Eğitim Bakanlarına aittir. Hedefler ise (Hake, 2005: 16):

- AB eğitim ve yetiştirme sistemlerinin etkililik ve kalitesini artırmak,

* EPEC (European Parliament and European Council). (2000). *Presidency Conclusions-Lisbon European Council, 23-24th March*. Brussels.

- Eğitimin herkese açık olduğundan emin olmak,
- Eğitim ve yetiştirmeyi daha geniş dünyaya açmaktır.

Yanı sıra yaşam boyu öğrenmenin sadece formal eğitim kurumları ile gerçekleştirilemeyeceği, bu yüzden farklı düzeylerde (formal/non-formal/informal-örgün/yaygın/algın) uygulamanın önemi üzerinde durulmuştur. İşgücü, sadece sahip olduğu niteliklerle yetinmeyecek, yaşanan bilgi ve teknoloji değişimine göre, kendini sürekli yenileyecektir. Bunu sağlayacak olansa, Dünya Bankası tarafından da vurgulandığı üzere “yaşam boyu öğrenme”dir. DB, “yaşam boyu öğrenme”yi zaman ve mekanla sınırlı olmayan, rekabete dayalı ve öğrenene bağımlı şekilde geliştirilen bir öğrenme modeli olarak değerlendirmektedir (WB, 2003). Artık, öğrenme, okul, iş, emeklilik tüm yaşamı kapsamakta, işsizlik bireysel nedenler ve eğitimin kendi iç yetersizliklerinden hareketle açıklanmakta, çözüm ise içeriğin değiştirilmesi üzerine kurgulanmaktadır. Bireylere sağlanacak mesleki becerilerin yanı sıra Eğitim Bakanlığı ile Çalışma Bakanlıklarının birlikte çalışması vurgulanmakta, özel eğitim merkezlerinin ise güçlendirilmesi istenmekte, bu sayede istihdam edilebilirliğin artacağı iddia edilmektedir.

Ancak eğitim ve istihdam arasındaki ilişki yapılan kısmi bir analizle işsizlik vurgusu üzerine kurulduğunda, işsizliğe çözüm olarak önerilen mesleki becerilerin kazandırılması da işsizliğe kısmi bir çözüm olacak ve sorunu tamamıyla çözmeyecektir. Bu süreçte, vasıflı işgücü yetiştirmede yetersiz kaldığı iddia edilen eğitim ise sadece meslek edindirmeye yönelik araçsal bir içerikle donatılacaktır. AB'nin piyasa uygulamalarının en önemli kurumsal aracı olarak küresel platformda yerini alan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ise sermayenin eğitime yönelik söz konusu hedeflerini GATS* gibi oluşturulan siyasalar doğrultusunda gerçekleştirmektedir. DTÖ'nün diğer uygulamaları gibi hizmet alanlarının ticaretini düzenleyen ilk çok taraflı antlaşma olan GATS, eğitimin piyasanın emelleri doğrultusunda kullanılmaya başlamasının ve bu sayede küresel sermayelerin her geçen gün daha da serbest ticaret yapmalarının önünü tamamen açmaktadır (Sayılan, 2006).

Dolayısıyla, GATS ile beraber kamu yönetiminin eğitim sistemi üzerindeki kontrol mekanizması azalmakta, demokratik karşı koyuşun

* GATS-General Agreement on Trade in Services (Hizmet Ticareti Genel Antlaşması): 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanan Uruguay Round Sonuç Belgesi ile Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS), uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı anlaşma olarak 1995'ten itibaren uluslararası ticaret kurallarının kapsamını önemli ölçüde genişletmiş, uzun yıllar uluslararası kurallar dışında, ülkelerin ulusal mevzuatlarına göre yürütülen "hizmetler" sektörü uluslararası disiplinlere bağlanmıştır.

gerçekleşebileceği ölçüde ve müdahalenin zemini de belirsizleşmektedir. Eğitim gibi temel sosyal bir hak giderek ticarileştirilmekte, söz konusu ortamda eğitimde fırsat eşitliği ilkesi göz ardı edilerek eşitsizliklere yenileri eklenmektedir. Gerçekleştirilen uygulamalar, istihdam koşullarını olumsuz etkilemekte, düzensiz ve esnek çalışmayı yaygınlaştırmaktadır. Bu bağlamda, üye ülkeler tarafından eğitimin özelleştirilmesi kabul edilmekte, küreselin hız kesmeden yoluna devam etmesi daha da kolaylaşmaktadır. Ticari serbestleşmenin biricik savunucuları, DTÖ'yü ve onun uygulamalarını siyasal süreçte vazgeçilmez olarak görmek, kararlarını alırken uyum içerisinde davranmaktadırlar (Sümer, 2004).

Uygulamanın içerisinde OECD, Dünya Bankası gibi oluşumların yer alması, UNESCO'nun başlangıçta hümanist bakış açısıyla dile getirdiği yaşam boyu öğrenme kavramının, tamamıyla ekonomik kaygılar üzerinden kullanılmaya başlandığının açık bir göstergesidir. Ardından Avrupa Birliği'nin kendi yaşam boyu öğrenme stratejisini açıklaması ve bunu da genellikle ekonomi odaklı düzenlenen toplantılarda (örn. Lizbon Stratejisi) gündeme taşıyor olması özellikle kayda değerdir. AB resmi dokümanlarında "en değerli varlık insandır" söyleminin ise "en değerli sermaye insandır" söylemiyle özdeşleşen insan sermayesi (human capital) kavramına dönüşmesi gözle görülür bir farklılaşmanın örneğini oluşturmaktadır (CEC, 2004: 40). Önceleri söylem ağırlıklı olarak gelişen "yaşam boyu öğrenme"nin 2006 yılında kapsamlı ve bütünlüklü bir programa dönüştürülmesiyle de* uluslararası bir konsensus içerisinde bir yurttaşlık hakkı olarak "yaşam boyu eğitimin" değil ama bireyin kendi sorumluluğu altında gerçekleştirilecek olan "yaşam boyu öğrenmenin", sistemli bir şekilde uygulamaya geçirildiği bir dönem başlatılmıştır.

Gelinen noktada yaşam boyu öğrenmenin uygulanabilmesinin biricik çıkar yolu olarak küreselleşme ve yeni liberal yapılanma ile onun hizmet sektörüne ilişkin dayatmalarından başka bir vizyona da yer verilmemektedir. Piyasa dostu reformlar ile devletin eğitim alanındaki gücü azaltılarak, parası olanın öğrenebileceği bir ortamın oluşturulması temel hedef haline gelmiştir. Ticari liberalleşmeye dayalı kapsamlı bir eğitim reformunun, yaşam boyu öğrenmeyi güçlendirmeye yardımcı olacağı ana fikri Birlik resmi belgelerinde de işlenmekte ve uluslararası alana sunmaktadır. Kısacası sermaye piyasası içerisinde merkezi bir yer tutması hedeflenen yaşam boyu öğrenme politikaları daha fazla "serbest ekonomi" ve "küreselleşme" sloganıyla üye ve aday ülkelere benimsetilmektedir. Yaşlanan kıta

* OJ (Official Journal of the European Union). (2006b). *Establishing an Action Programme in the Field of Lifelong Learning-Lifelong Learning Programme* 2007 2013. http://ec.europa.eu/education/programmes/newprog/index_en.html.

Avrupası'nın kendi istihdam sorununa çözüm bulmak amacıyla çıktığı bu yolda oldukça sistematik bir şekilde ilerlediği dikkati çekmektedir. Yeni kalkınma vizyonlarının sihirli kelimesi "yaşam boyu öğrenme"dir ve bunu küyerel (glocal) uygulamalarla yaymak önemlidir.

Bu sayede, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da merkezîyetçilikten kopuş süreci hızlanacak ve sermayenin mevcut ihtiyaçlarına yanıt veren uluslararası bir öğrenme sisteminin örgütlenmesi sağlanabilecektir. Oluşturulan bu yeni öğrenme alanı içerisinde, sivil toplum ve yabancı-yerli özel sektörden "ikitarafli" ve "çoktarafli" katılımcılar yerlerini alacaklardır. Bu durum, özelleştirmenin eğitim alanında da yankısını bulduğunu ve öğrenme söyleminin özelleşmeci bir zihniyetle yeniden inşa edildiğini göstermektedir. 1990'larda uygulanan bireysel proje ve programlardan, artık daha bütünlüklü ve eşgüdümlü bir öğrenme stratejisine geçme ereğiyle bir yaşam boyu öğrenme politikasının merkezileşmesi çabası apaçık ortadadır.

Avrupa Yatırım Bankası*, Avrupa Sosyal Fonu* gibi Birlik kurumsal yapıları, bunu gerçekleştirmenin en önemli araçlarından. Bu sayede, üye ve aday ülkeler amaçlanan politik dönüşümleri sağlama koşuluyla kredilenmektedirler. Söz konusu krediler, kurulan küresel ortaklıklar aracılığıyla doğrudan alan değil bir sektöre dönüşen eğitime yönlendirilmektedir. Gerçekte "ortaklık" kavramı ülke hükümetlerinin bu süreçte özel sektörle özellikle de uluslararası sermaye ile birlikte hareket etmesi anlamına gelmektedir (Özdek, 2002). Böylece, küresel sermayeye bağımlılık artacak, kar getirebilecek bir sektör olarak görülen eğitim de, yaşam boyu öğrenme adıyla piyasanın emri altına girmiş olacaktır. Artık bireyler de, eğitimin insani boyutu ortadan kaldırılarak, öğrenmenin sermaye boyutuyla yüzleşmiş olacaklardır.

Yaşam Boyu Öğrenme ve Sosyal Sermaye

Piyasa odaklı yeni öğrenme vizyonu, her ne kadar Birlik resmi dokümanlarında sıkça kullanılıyor olsa da, dezavantajlı gruplar açısından eşitsizlikleri arttırarak derinleştirmektedir. Üstelik söz konusu öğrenmenin

* **Avrupa Yatırım Bankası:** Roma Antlaşması ile kurulmuş olan bankanın görevi; sermaye piyasası ve öz kaynaklar yardımıyla ortak pazarın dengeli şekilde kalkınmasını sağlamak ve az gelişmiş bölgelere kredi vermek yoluyla yatırım yapılmasını teşvik etmektir.

* **Avrupa Sosyal Fonu:** Roma Antlaşması ile kurulan söz konusu fonun amacı sosyal politikanın uygulanmasına yardımcı olmaktır. AB'de sosyal refahın artırılmasına yardımcı olacak her türlü faaliyeti destekleyen fon, bu amaçla öncelikle "insan"a yatırım yapmaktadır. Fon kurulduğu yıldan bu yana sosyal politikaların uygulanmasına yardımcı olarak ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi hızlandıran en temel mali araç olmuştur. Öncelikle çalışanların yaşam ve çalışma standartlarını yükseltmeyi amaç edinen fon birlikte işsizlik sorununun baş göstermesinden bu yana işsizlikle mücadele konusunda da önemli bir araç haline gelmiştir.

teşvik yöntemi olarak bireylerin daha çok özel yaşam alanlarındaki dayanışma ve yardım ağlarını ifade eden “sosyal sermaye”nin geliştirilmesi öne çıkarılmaktadır. Sosyal güvenliğin özelleştirilmesine paralel bir anlama sahip olarak sürece teorik bir çerçeve de kazandırılmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla, öğrenmenin “sosyal kurumları” inşa edilmek istenmekte, ancak bu kurumlar tamamen özel alanda tanımlanmaktadır.

Sosyal sermayenin “dış destek” kullanılarak oluşturulmasının ve geliştirilmesinin ön plana çıktığı bağlamda, hükümetdışı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri gündeme getirilmekte, küresel sistemin yerel jandarması devletin rolü ise sadece sivil toplum organlarının işleyeceği ortamı biçimlendirmekten öteye gidememektedir (Özdek, 2002). İstihdama yönelik öğrenme şekline dönüştürülen yaşam boyu öğrenme olgusu gelecek dönemlerde giderek bir tür işgücü sömürü sistemine dönüşecektir. Sözde istihdamı arttıracak yaşam boyu öğrenme modeliyle emek de payına düşeni alacak, öngörülen yeni sömürü sistemi içerisinde disiplinize edilmiş olacaktır. Böyle bir ortamda birey, öğrenme ihtiyacının müşterisi olacak ve sermayenin istihdam krizini hafifletmeye katkı sağlayacaktır. Öğrenmeyi istemek yerine öğrenmeye mecbur bırakılmak, ona müebbeten mahkum edilmek ise yeni liberal toplum projesinin bir gereğini oluşturmaktadır (Ünal, 2006).

Eğitimin ve insan yeterliliğinin hümanist içeriğinin, kişinin üreticiler ve tüketiciler olarak iki boyutlu görüntüsünün oluşmasına hizmet eden öğrenme söylemi çerçevesinde daraltıldığı görülmektedir. Bu baskın söylem içerisinde önem verilen yeterlilikler kavramı ise, “istihdam edilebilirlik” hedefine yönelik bir eğitim dizgesinin oluşturulması, iş piyasasında bireylerin daha fazla talep görebilmesini, daha pazarlanabilir olmasını sağlayacak şekilde ortaya konmaktadır. Geline nokta yaşam boyu öğrenme ise, sermayenin potansiyel bölgesel hareketliliği ve teknolojik ilerleme bağlamında bir mesleki eğitim içerisinde yeterliliklerin güncellenmesi anlamına gelmektedir. Eğitim ve özellikle yetişkin eğitimini kapsayan zorunlu eğitim sonrası uygulamalar da sözde insan sermayesinin geliştirilmesine hizmet etmektedir.

Bu çerçevede, “yaşam boyu öğrenme”, “öğrenen toplum” kavramı ile birlikte ele alınmaktadır. Sermaye piyasasının küresel düzlemde hem rekabet gücünü koruyabilmesi hem de arttırabilmesi amacı doğrultusunda toplumun, bir öğrenme eğilimi içerisine girmesi savunulmakta ve yaşam boyu öğrenmenin nasıl sahiplenildiği üzerinde durulmaktadır. İnsanı bir yatırım aracı olarak gören, ondan sağlayabileceği maksimum faydayı düşünen bir zihniyet içerisinde, liberal ekonominin karşı karşıya kaldığı tıkanma sürecini en kestirme yoldan aşmayı tercih etmesi, yaşam boyu

öğrenmeyi de bu amaç uğruna kullanması, yine yaklaşımın tartıştığı konular olarak gündeme gelmektedir (Field, 2002).

Apple'a göre (2006) günümüzdeki biçimiyle tutucu modernleşme, devlet içerisinde dikkate değer derecede bir gücü işgal etmekte, bu bağlamda, eğitim ve sosyal politikaların yeniden oluşumunda oldukça önemli rol oynamaktadır. Söz konusu oluşum sürecinde yeni liberaller tarafından gerek devlet gerek kamu alanına yoğun müdahaleler gerçekleştirilirken, herşeyin niceliksel bir ölçüm üzerinden değerlendirilmesi ve bu şekilde dönüştürülmesi gereği vurgulanmakta, buna eğitim de dahil edilmekte ve böylece "değerlendirici devlet" (evaluator state) kavramının bir parçasının oluşturulduğu savunulmaktadır. Bu durumun dikkat çekici örneğini 2008 yılında Avrupa Birliği, "Avrupa Nitelikler Çerçevesini" oluşturmaya ilişkin sunduğu yasa tasarısı ile ortaya koymaktadır. Değerlendirici devlet eğitim sürecini, çıktı temelli fonlama mekanizmalarına dayandırdığı çeşitli değerlendirme şemaları, standardizasyon prosedürleri ve sınıflandırmalar yoluyla kontrol etmektedir.

1970'li yıllarda özellikle OECD, DB gibi kalkınma aktörlerinin uluslararası belgelerine giren yaşam boyu öğrenme, 80'lerde gündeme getirilmemiş, ancak küreselleşmeyle beraber 1990'larda yeniden yükselmiş, 2000'lerde ise doruk noktasına taşınmıştır. Liberalizmin yeniden doğuşuyla sosyal devlet döneminde gelişen sosyal, ekonomik ve kültürel haklar yok sayılmıştır. Uluslararası bağımlılık ve sömürü ilişkilerinin yeniden yapılandırılması sürecinde artık eğitim en önemli sektörlerden birini oluşturmaktadır. egemen güçlerin meşruiyet ihtiyacını karşılamaya yönelik yaşam boyu öğrenme politikaları ile de toplumsal sınıflar ve halklar arasındaki eşitsizliği daha da derinleştirecek bir program gündeme gelmektedir. Oldukça masum gösterilmeye çalışılan bu yeni strateji, uluslararası aktörlerin müdahaleleriyle şekillenen ülkelerin yapısal uyum programları ve strateji belgeleriyle yeniliberal iktisadi politikaların uygulamadaki eksiklerinin tamamlanması ve kurumsallaştırılmasına hizmet etmektedir. Yeni liberal küreselleşmenin ilk 20 yıllık politikaları kar oranlarını arttırmaya, sermayenin 20. Yüzyılda içine girdiği ikinci büyük bunalımı aşmaya yönelmiştir. Geçici canlanmalara rağmen sürmekte olan bu büyük bunalımın halen aşılamamış oluşu, sermayeyi artı-değer oranlarını daha da çoğaltmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda, mal ve hizmet piyasalarını öne çıkaran bir eğilimle, yatırım ve ticaret için piyasaların genişletilmesi önem taşımaktadır. Kalkınma adına eğitim gibi yeni karlı yatırım alanları, sermaye için oldukça büyük bir öneme sahiptir ve 1990'ların sonlarında şekillenen, 2000'lerin başlarında uygulamaya giren küreselleşmenin yeni dönem politikalarının kopmaz bir parçası olma özelliğini göstermektedir.

20. yüzyılın sonlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı bir şekilde gelişmesi ve uluslararası alanda sınırların ortadan kalkması olarak bilinen küreselleşme süreci ile birlikte insan sermayesi yaklaşımı daha fazla öne çıkartılmış, insanın yeterliliğinin kalkınmada önemli bir paya sahip olduğu vurgulanmaya başlanmıştır. Artık sermaye denilince, üretime pozitif katkısı olan maddi ve maddi olmayan sermaye (sosyal ve insan sermayesi) akıllara gelmektedir. Bu doğrultuda eğitime önem vermek yerine yaşam boyu öğrenme uygulamalarına hız kazandırılmaya çalışılmıştır. Bunun en dikkat çekici örneğini de AB Yaşam Boyu Öğrenme Memorandum'u oluşturmaktadır. İçeriğinde yer alan tüm Avrupa'da yaşam boyu öğrenme siyasetlerinin gelişimi için verilen mesajlar önemlidir. 6 mesajdan ilk ikisi olan "herkes için yeni temel beceriler" ve "insan kaynaklarına daha çok yatırım yapmak" mesajları, sosyal sermaye kuramının yaşam boyu öğrenme için uygulanma boyutunu oluşturmaktadır.

Gerçekte sanayi kapitalizminin ilk dönemlerinde, üretim faaliyetlerinin yürütülmesinde yoğun bilgi birikimine gerek duyulmadığı için bireysel değerler sermaye olarak nitelendirilmemekte, fiziki sermayeye yatırım öne çıkarılmaktadır. 21. yüzyılda ise insan sermayesinin artan vurgusu ve eğitimin önemli bir insan sermayesi göstergesi olarak kabul edilmesi, eğitime yatırımın insan sermayesine yatırım olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Söz konusu bakış açısı ekonomistler tarafından sermayeye getirileri açısından incelenmiş ve bir ekonomik yaklaşım olarak kabul görmüştür. Öztürk' göre (2005) bu yaklaşım ile eğitime yatırımın artırılması gerektiği vurgusu yapılmakta, bu sayede bireyin verimliliğinin sağlanacağını ve daha fazla kazanç elde etmesinin kolaylaşacağını altı çizilmektedir.

Benzer biçimde, kapitalist toplumun araçsallaştırdığı ve piyasalaştırdığı eğitim de, bunun olanaklılığını sorgulamamakta ve her şeyi bireyin becerisine bırakmaktadır. Yaşam boyu öğrenme ise ortaya çıkan teknolojik ve sosyo-ekonomik değişime yanıt verebilmede gerekli görülen esnekliğe ulaşmanın bir aracı kılınmakta, dolayısıyla daha fazla işbirlikçi ve tüketici temelli olarak öğrenmeyi dayatmakta ve metalaştırılmaktadır. Ortaya çıkan yeni yerel ve küresel sosyo-ekonomik koşullar içerisinde ise dezavantajlı durum ve kişiler oluşmakta ve bu durum statükoyu güçlendirmektedir. Geline nokta, sosyal bütünleşmenin sağlanmasının aksine dışlanmayı doğurmaktadır (Putnam, 2000).

Giddens ise (2000) kapitalist toplumda eğitimin denetleyici rolüne vurgu yapmakta, eğitime erişimin, bireyin sosyo ekonomik düzeyiyle direkt olarak ilişkili olduğunu ve gelecekteki öğrenmeleri de bu düzeyin belirlediğini ifade etmektedir. Herkesin eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanma hakkının olduğu öne çıkarılsa da, dar gelirli ya da yoksul bir

temelden gelen kişinin, yüksek gelirli bir temelden gelen kişi ile aynı eğitim olanaklarından yararlanabilmesi, oldukça düşük bir olasılığı oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bireylerin eğitim olanaklarından eşit bir şekilde yararlanabileceği düşüncesi, sosyo ekonomik açıdan olanaksız gözükmekte ve sahip olunan eğitim ve öğrenme olanakları, toplum içerisinde sınıflaşmayı daha da belirginleştirmektedir (Illich, 1998).

Eleştirel yaklaşımın temsilcilerinden olan Crowther (2004), eğitimin özellikle yaygın boyutuna dikkat çekmekte, yeni liberal uygulamaların ve kapitalist düzenlemelerin etkisinin artan oranda hissedildiğine, bunun ise yaşam boyu öğrenmeye yansdığına işaret etmektedir. Ona göre her şeyin özelleştirilmeye doğru gittiği, eğitimin giderek ticarileştirildiği bir küresel platformda, öğrenen birey olma, artık yurttaş olmaktan uzak, küresel aktörlerin dayatmasıyla, gitgide mal ve hizmetlerin biricik tüketicisi haline dönüşmek anlamına gelmektedir. Artık, yeni beceriler geliştirmek, esnek ve de uyumlu olmak adına sadece öğrenmek, bireylerin tek amacı kılınmakta, toplumda iyi bir konum elde etme yarışı içerisinde girilmektedir. Öğrenmenin akıl almaz bir hızla bireyselleştiği, hizmetin toplumsallıktan çıkarılıp, kişiye indirildiği bir tehlikenin varlığında, devlete düşen rolün kasıtlı şekilde azaltılması dikkati çekmektedir.

Sermayenin otoriterliği içerisinde, toplumsal yapının oluşumunun ve kontrolünün, yaşam boyu öğrenmeyle sağlanma çabası yer almakta, bireylerin ise bu çerçevede belirlenmiş olan kurallara göre hareket etmelerinin gereği üzerinde durulmaktadır (Edwards&Usher, 2001). Gerçekte, yaşam boyu öğrenmeye giderek artan bir rol biçilerek, sosyal hayatın disipline edilmesinin asıl nedeni, küreselin özelleştirme dayatmasına toplumun koşulsuz uyumunu sağlama niyetidir. Bu sayede yaşam boyu öğrenme, ekonominin dışında kalan değişkenlerin kabul gördüğü ve ilişkilerin sınırlarının çizilmiş olduğu bir ortamda, küresel sermaye tarafından kumanda edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, yaşam boyu öğrenme, sosyal kontrol sisteminin yeni bir şekli ve toplumu dizginleme görevini yerine getirmesi için tercih edilen olmaktadır.

Bu bağlamda, AB belgelerinde yaşam boyu öğrenmeye ilişkin yazılanların uygulamaya geçmesi daha fazla kolaylaşmakta, otoritenin baskısıyla da istenilen şekilde toplum yönlendirilebilmekte ve hatta çağdaş Batı'nın riskten kaçınabilmek amacıyla, yaşam boyu öğrenmeye otoriter boyut kazandırıldığı dile getirilmektedir (Field, 2002). Yaşam boyu eğitim ile yaşam boyu öğrenme karşılıklı olarak ele alındığında ise iki kavram arasında önemli farklılıkların bulunduğu tartışma götürmeyecektir. Şöyle ki; "yaşam boyu eğitim" bireyin her açıdan çok yönlü bir şekilde gelişimini, sadece kendisiyle yetinmeyip, çevresine de fayda sağlamanı hedeflerken, "yaşam boyu öğrenme"nin, var olan eşitsizliklerin üstünü örtmekle

kalmayıp, yenilerinin oluşmasına da neden olması gerçeğidir. AB eğitim politikalarının da sadece yaşam boyu öğrenmeyle ilişkilendirilip, yaşam boyu eğitimin giderek içinin boşaltılmasını amaçladığı açıkça görülmektedir (Griffin, 2006). Mayo ise (2009) günümüzde küreselleşmenin eğitim üzerinde dayattığı bireylerin kendi kişisel gelişimlerine yatırım yapmaları düşüncesinin, öznelerin varlıkları ve yaşam tercihleri üzerinde aktif kontrole sahip olmasının gerçekte mümkün olmadığını kanıtladığının ve bu sayede toplumun eğitim kurumları aracılığı ile kontrol altına alınmak istendiğinin altını çizmektedir. Artık kapitalist toplumlarda öğrenme bir tüketim aracı, yaşam boyu öğrenme de yeni liberal reform politikasının başlıca ögesi olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’de Yaşam Boyu Öğrenme

Mart 2000’de, 31 ülke ile Portekiz’de imzalanan Lizbon Stratejisi sonrasında eğitim ve yetiştirme birliğine katılan Türkiye, 2002 Yaşam Boyu Öğrenme Kararı’nda da yerini almış, böylece ülkede kurumsal alt yapıların oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır. Ancak, Milli Eğitim sisteminin AB’ne göre oldukça merkezî olması, yönetimin geleneksel ve hiyerarşik yapısı, yerel yönetimlerin süreçte çok az yer alması, yasalar ve düzenlemeler açısından Türkiye’nin AB sistemine yakın olmasını geri planda bırakmıştır. Öne çıkan bir başka konu ise, işgücü piyasası ile eğitim sisteminin ihtiyaçlar bağlamında eşgüdüm içerisinde olmadığı, sistemin daha çok genel eğitime ağırlık verdiğidir. Dolayısıyla, eğitim kurumlarına daha fazla özerklik verilmesi, kurumlarda kalite değerlendirmesine ilişkin çalışmaların yapılması ve de belirli bir standarda gidilmesi gibi öneriler de bulunulmuştur. Bu bağlamda, toplumun tüm bireylerinin sadece örgün eğitim sistemi içerisinde değil, yaşam yoluyla yaşam boyu öğrenme ilkesinin benimsenerek, her koşulda öğrenilebileceğinin modeli informel öğrenme ortamlarının oluşturulmasına yer verilmesi gereği gündeme getirilmiştir.

Türkiye’nin “Avrupa’da Yaşam Boyu Öğrenme Stratejisinin İyileştirilmesi”, 2002 tarihli Konsey Kararına ilişkin Komisyon tarafından yaşam boyu öğrenme siyasaları ile mevcut ilerlemeleri izlemek amacıyla hazırladığı ankete verdiği yanıtta özellikle altı çizilen nokta şöyledir (Hake, 2005: 24): “Türk Milli Eğitim Sistemi’nin yaşam boyu öğrenme konusunda genel ilkeleri, 1973 yılında kabul edilmiştir. Yaşam boyu öğrenme konusunda bireylerin cesaretlendirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı’nın görevidir. Bireylere her düzeyde eğitim sunabilecek kurumlar ve olanaklar vardır. Bu kurumlar, bireyler için bilimsel, ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmelerine olanak tanıyan fırsatlar sunmaktadır.”

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1973 yılında kabul edilen Milli Eğitim Temel Kanunu'nda, yaşam boyu öğrenme ilkesinin mevcut olduğu, yasanın 18. maddesi* ile yine aynı yasanın 40* ve, 41* maddelerinde de yaşam boyu öğrenmeye dair dolaylı anlatımların bulunduğu ifade edilebilir. Dolaylı olarak ilgisi olan belgelerin varlığından bahsedildiğinde, Kalkınma Planları (1., 2., 5., 6., 7., 8., 9.), Milli Eğitim Şuraları (13., 15., 18.), Alternatif Şuralar (Sendika ve Derneklerin Eğitim Konulu Toplantıları gibi) da bu kapsam da değerlendirilebilir (Duman, 2005: 34). Ancak, Türkiye'de yaşam boyu öğrenme ile doğrudan ilgili bir yasa ya da yönetmelik söz konusu değildir.

Örneğin 2007-2013 yılları arasını kapsayan 9. Beş yıllık Kalkınma Planı'nın "Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması" alt başlığı altında değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik hayat boyu öğrenme stratejisi geliştirileceği vurgulanmaktadır. Bu strateji, kişilerin beceri ve yeteneklerinin geliştirilebilmesi için, örgün ve yaygın eğitim imkanlarının artırılmasını, söz konusu eğitim türleri arasındaki yatay ve dikey ilişkinin güçlendirilmesini özel sektör ve STK'ların bu alanda faaliyet göstermesini destekleyecek mekanizmaları kapsayacaktır. Dolayısıyla, yaşam boyu öğrenme paravanının ardında eğitim dizgesi üzerinde sermayenin kontrolü giderek artırılmaya çalışılmaktadır.

2012 yılı itibariyle Kalkınma Bakanlığı olarak değişen Devlet Planlama Teşkilatı, kalkınma planlarının yanı sıra AB eğitim programlarına katılımı organize etmek üzere 2002 yılında AB Eğitim ve Gençlik Programları

* 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde: 18 Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

* 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde: 40 Yaygın eğitimin özel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, organ eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedeki çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında, 1. Okuma - yazma öğretmek, eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkanları hazırlamak, 2. Çağımızın bilimsel, teknolojik, iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmelerine uymalarını sağlayıcı eğitim imkanları hazırlamak, 3. Milli kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı, benimsetici nitelikte eğitim yapmak, 4. Toplu yasama, dayanışma, yardımlaşma, birlikte çalışma ve örgütlenme anlayış ve alışkanlıkları kazandırmak, 5. İktisadi gücün artırılması için gerekli beslenme ve sağlıklı yasama şekil ve usullerini benimsetmek, 6. Bos zamanları iyi bir şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak, 7. Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulayarak ekonomimizin gelişmesi doğrultusunda ve istihdam politikasına uygun meslekleri edinmelerini sağlayıcı imkanlar hazırlamak, 8. Çeşitli mesleklerde çalışmakta olanların hizmet içinde ve mesleklerinde gelişmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

* 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu Madde: 41 Yaygın eğitim, organ eğitim ile birbirini tamamlayacak, gereğinde aynı vasıfları kazandırabilecek ve birbirinin her türlü imkanlarından yararlanacak biçimde bir bütünlük içinde düzenlenir. Yaygın eğitim, genel ve mesleki - teknik olmak üzere iki temel bölümden meydana gelir. Bu bölümler birbirini destekleyici biçimde hazırlanır.

Dairesi Başkanlığının (Ulusal Ajans) kurulmasında öncü kurumdur. Bu doğrultuda Ulusal Ajans, eğitim programlarına katılımı ilgili hazırlık tedbirlerinin uygulamasını 2003 yılı boyunca koordine etmiş, pilot uygulamaları ise 2003-2004 yılları arasında gerçekleştirmiştir (Ünsal, 2007). Ekonomiden sorumlu bir oluşumun eğitimin nasıl gerçekleştirileceğinde söz sahibi kılınması, giderek piyasaşan eğitim gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı 17. Şura'da ilk kez "yaşam boyu öğrenme" kavramı aynı adlı konu başlığıyla, "Küreselleşme ve Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi" genel başlığı altında irdelenen bir alt konu olara ele alınmıştır. (Güngör, 2007:132-133). Bakanlık, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (MEGEP)* kapsamında yayınlanan, "Türkiye'nin Başarısı için İtici Güç: Hayat Boyu Öğrenme Politika Belgesi"nde amaç olarak; yaşam boyu öğrenmenin Türkiye için anlam ve önemini açıklamak ve yaşam boyu öğrenme politikalarının nasıl geliştirileceği konusunda paydaş kurumlardaki politika yapıcılara önerilerde bulunmanın gereği üzerinde durmaktadır. Yaşam boyu öğrenmeye ilişkin politikalar oluşturulurken, Avrupa Birliği Lizbon Stratejileri temel alınmakta, kalite göstergelerini de kapsayan bütünlük bir yöntemin oluşturulması önerilmektedir. Yine Milli Eğitim Bakanlığı'nın Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği'nin 7.* ve 9.* maddelerinde yaşam boyu kavramının kullanımı yer almakta ancak söz konusu kavram, yaygın eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesi sürecinde sadece bir zaman dilimi olarak kullanılmaktadır. Yaşam boyu öğrenmeye ve yaygın öğrenme türü ile örgün ve algin öğrenmeler arasında kayda değer bir eşgüdüm tarzına işaret edilmemektedir. 2011 yılı itibariyle Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde var olan Halk Eğitim Merkezleri açısından durum ele alındığında ise halk eğitimi hizmetinin sadece kamu kurumları aracılığıyla verilmediği, özel kurum ve kuruluşlar aracılığıyla da gerçekleştirildiği görülmektedir. Eğitimin piyasalaştırıldığı, mal gibi alınıp satılabildiği küreselleştirme

* Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi (2006) MEGEP, Türkiye'nin Başarısı için İtici Güç: Hayat Boyu Öğrenme Politika Belgesi, MEB, Ankara, <http://www.megep.meb.gov.tr/megep/genel/hayatboyu/HayatBoyuuOgrenmePolitikaBelgesiEkim2006.pdf>.

* Madde 7 - Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden çıkmış bireylere; gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmak için örgün eğitimin yanında veya dışında onların; ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte, çeşitli süre ve düzeylerde yaşam boyu yapılan eğitim-üretim-rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümüdür.

* Madde 9 - Yaygın eğitimin temel ilkeleri, Milli Eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri ile bu yönetmeliğin 8. maddesinde belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıdaki biçimde sıralanır; Süreklilik :c) Bireylerin yaşam boyu yararlanabilecekleri biçimde düzenlenir.

sürecinde, halk eğitimi hizmetinin özellikle kurulan eğitim ve danışmanlık şirketleri üzerinden veriliyor olması düşündürücüdür. Yanı sıra, üniversiteler tarafından “yaşam boyu eğitim” ya da “sürekli eğitim” adı altında merkezler oluşturulmakta, buralarda da sunulan hizmet yine para karşılığı kurs düzenlemeden daha öteye geçememektedir. Açılan kurslar ise genel olarak mesleki eğitim ve istihdama yönelik olmakta, eğitimin bireyi özgürleştiren, dönüştüren ve geliştiren yönü ötelenmektedir.

Türkiye'nin yaşam boyu öğrenme oranına bakıldığında ise AB üye ve aday ülkeler arasında oldukça düşük bir değere (% 2.3.) * sahip olduğu görülmektedir. Yaşam boyu öğrenme adına Türkiye'de yürütülen çalışmaların içerisinde, dikkat çeken çabalardan biri de AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı (Ulusal Ajans) tarafından ülke genelinde yürütülen çalışmalarıdır. AB üye ve aday ülkelerinin dahil olduğu yaşam boyu öğrenme sıralamasında Türkiye'nin '2.3' lük bir oranla sonlarda yer aldığı düşünüldüğünde, bu tür çabaların önemi elbette yadsınamaz, fakat ülkenin sosyal ve ekonomik koşullarının dikkate alındığı yaşam boyu öğrenmeye ilişkin kapsamlı devlet politikaları oluşturulmadığı sürece, sorunu AB'nin gerçeklerine odaklı stratejiler ile aşmamız, sonuca proje mantığıyla ulaşmamız olanaklı gözükmemektedir. 2023 yılına gelindiğinde 60 yaş üzeri nüfusun 18 milyonu aşacağına öngörüldüğü bir ülkede, kendi sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarına göre oluşturulacak özgün yaşam boyu öğrenme siyasalarına gereksinim duyulacaktır. En temel hak olan eğitim hakkı ilkesine dayanarak oluşturulan herkes için erişilebilir bir yaşam boyu öğrenme ortamı sağlandığında eğitim politikalarının piyasanın talep ve ihtiyaçlarına göre uyarlanması ve insanın sermayeye kaynak olarak görülmesi yavaş yavaş ortadan kalkacaktır.

SONUÇ

Mevcut uygulamalar, yaşam boyu öğrenmenin meşruluğu ve uyarlanabilirliği özelliğinden hareketle, “kazanmak için öğrenmek” (learning for earning) algısıyla politikaların oluşturulduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu süreç, uluslararası söylemleri kullanarak hem siyasi otoriteler tarafından öğrenmenin yararları üzerinden vatandaşların ikna edilmesini içeren bir resmi araç olarak, hem de bir kamu politikası oluşturarak yaşam boyu öğrenmeyi araçsallaştırmaktadır. Yaşam boyu

* File:Lifelong learning (1) (% of the population aged 25 to 64 participating in education and training).png/http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Lifelong_learning_(1)_(%25_of_the_population_aged_25_to_64_participating_in_education_and_training).png&filetimestamp=20101210173611.

öğrenmeye yüklenen anlamları sorgulamak gelinen süreçte oldukça gereklidir. Dolayısıyla tarihsel bağlamda böyle bir çabanın varlığını ortaya koyan nedenlerin dinamiklerini anlamak açısından, eğitimin ele alınış şeklindeki dizgeli değişime dikkati çekmek önem arz etmektedir.

Günümüzde küresel bir olgu olarak ağırlığını daha da çok hissettiren kavram, kamusalın artık yerini özel sektöre bıraktığı düzlemde, sermayenin karına kar katmada kullandığı bir araç olarak sürekli bir biçimlendirmeye maruz bırakılmaktadır. İşte AB, OECD, DB gibi küresel aktörlerce dikte edilen özelleştirme aracılığıyla, öğrenme doğrultusunda şekillendirilen eğitim, politik bağlamda uluslararası piyasanın rekabetçi bir uygulamasına dönüştürülmektedir. Diğer taraftan yaşam boyu öğrenme de insanlara masrafsız gibi gösterilmeye çalışılmakta, gerçekte toplumun daha masraflı müşterek bir fikre doğru yönlendirildiği görülmektedir.

Ekonomik düzenin dışında kalmamak adına bireyler, öğrenme yeterliliklerini (sertifikasyon) daha fazla kanıtlamak adına birbirleriyle yarışmak zorunda kalmakta öğrenmeye hazır olmadan, öğrenmesi gerektiği için öğrenmeye maruz bırakılmaktadır. Bu durum bireylerin, yaşam boyu öğrenmenin birer mahkumu olma yolunda ilerlediğinin göstergesini oluşturmaktadır. Bu noktada, yaşam boyu öğrenme, esnek kapitalizmin yeni cesur dünyası ile uyumluluğu garanti altına alma politikasının bir hedefi olarak, insanları etkilemeye çalışmakta, demokratik kamu alanının daralmasını gizlemekte, refahı azaltmakta ve öğrenme sorumluluğunu bireylerin omuzlarına yüklemektedir.

Yeni liberal ideolojinin eğitime yönelik “bilgi ekonomisi”, bilgi toplumu”, “öğrenen toplum” gibi günümüz küresel terimleri ile beraber anılan “yaşam boyu öğrenme” kavramının bu çerçeveden çıkartılarak, haklı yerini alması için öncelikle eğitimin, *insan en değerli sermayedir* şeklinde piyasa bakış açısı ile ele alınmasından vazgeçilmeli; aksine *insan en değerli varlıktır* yaklaşımının öne çıkarılması önemlidir. Öte yandan, eğitim ile ekonomi arasındaki ilişkiyi hümanist bir yaklaşımla ele almalı, değer ve hakların var kılındığı toplumsal ve kültürel bir yapı içerisinde, aktif, işbirliğine açık özneleri yetiştirecek dönüştürücü/özgürleştirici öğrenme yaklaşımları oluşturulmalıdır.

Ancak bunları yaparken, devletin eğitime ilişkin kamusal sorumluluğunu azaltmayı dayatan yapılara karşı durmak, sosyal devlet ideasının her koşulda yerine getirilmesinde güç ve düşünce birliği içinde olmak, küresel aktörlerin eğitim alanındaki istemlerini, kendi insanımızın içinde yaşadığı gerçeklik ve öğrenme koşul ve ihtiyacı üzerinden değerlendirmek ve de karşılamak elzemdir. Aksi takdirde, etkili bir yaşam boyu öğrenme siyaseti oluşturmak, konuya dair bir strateji geliştirmek olanaksızdır ki, böyle bir durumda sadece

söylemin söz konusu olduğu, eylemin ise gerçekte yer almadığı bir olgudan öteye gidilmesi mümkün olamayacaktır.

Sonuç olarak, yoksulluğun yoksunluk ile beslenmediğı, piyasa bakış açısıyla bireyselleştirilen değil hümanist yaklaşımla toplumsallaştırılan, öğrenme kültürünü okul ile sınırlandırmayan, bilgiyi yaşamdan koparmayan, temel eğitim ihtiyacı üzerine, yaygın ve algın eğitim olanaklarıyla desteklenen bir yaşam boyu öğrenme sistemi oluşturulmadıkça, öncesinde daha iyi eğitim alma şansına sahip olanlar, daha çok öğrenme etkinliklerine katılacak, yaşam boyu öğrenmenin dezavantajlı gruplar olarak sözde önem verdiği kitle ise kamusal hizmetten yine mahrum kalacak, eşitsizliklere yenileri eklenecektir. Bu bağlamda, toplum “için” “toplum “ile”, “yaşam boyu” ve “yaşam yoluyla” öğrenme anlayışını yerleştirmek ve bunu, öğrenenleri sermaye olarak değil, insan olarak ele alan, metalaşmamış bir eğitim dizgesi içerisinde başarmak gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Apple, M. W. (2006). *Eğitim ve İktidar*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Ayhan, S. (2005). Dünden Bugüne Yaşam Boyu Öğrenme, *Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara: Pegema Yayıncılık, s. 2-14.
- CEC (Commission of the European Communities) 2004. *Progress towards the Common Objectives in Education and Training Indicators and Benchmarks*, Brussels: CEC Publications.
- Crowther, J. (2004). In and Against Lifelong Learning: Flexibility and The Corrosion of Character, *International Journal of Lifelong Education*, Vol. 23, No. 2, p. 125-136.
- Duman, A. (2005). Türkiye’de Yaşam Boyu Öğrenme Siyasalarını Oluştur(a)mamanın Dayanılmaz Hafifliği, *Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara: Pegema Yayıncılık, s.31-44.
- Edwards, R.& Usher, R. (2001). Lifelong Learning: A Postmodern Condition of Education, *Adult Education Quarterly*, Vol: 51, No. 4, p. 273 - 287.
- Faure, E. (1972). *Learning to Be: The World of Education Today and Tomorrow*, Paris: Unesco Publications.
- Field, J. (2002). Knowing States of Power: Exploring the Uneasy Relationship between Policy and Lifelong Learning, *Paper presented at SCUTREA, 32nd Annual Conference, University of Stirling*. (erişim tarihi 14.12.2011) (<http://brs.leeds.ac.uk/-beiwww/el.html>).
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- Griffin, C. (2006). Research and Policy in Lifelong Learning, *International Journal of Lifelong Education*, Vol. 25, No.6, p. 561-574.
- Güleç, İ., Çelik, S.ve Demirhan, B. (2012). Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 2/3 (Aralık 2012), 34-38.
- Güngör, H. F. (2007). *Avrupa Birliği için Yaşam Boyu Öğrenim Temel Yeterlilikleri ve Bu Yeterliliklerden Yabancı Dillerde İletişim Bağlamında Türkiye'nin Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.Hake, B. (2005). AB Politikaları ve Bilgi Ekonomisi: Yaşam Boyu Öğrenme için Stratejik Bir Rol, *Yaşam Boyu Öğrenme Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 15-30, Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Mayo, P. (2009). The ‘Competence’ Discourse in Education and the Struggle for Social Agency and Critical Citizenship, *International Journal of Educational Policies*. Vol. 3, No. 2, 5-16.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (1983). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, Ankara: Mesleki Teknik Açıköğretim Matbaası.

- OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development). (1973). *Recurrent Education: a Strategy for Lifelong Learning*, Paris: OECD Publications.
- Özdek, Y. (2002). Küresel Yoksulluk ve Küresel Şiddet Kısılcacında İnsan Hakları, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, 1-44, TODAİE.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü, *Sosyo Ekonomi*, Sayı:1, s.1-18.
- Putnam, R. D. (2000). *Social Capital: Bowling Alone, The Collapse of American Community*, New York: Simon and Schuster.
- Sayılan, F. (2006). Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neoliberal Dönüşüm, *Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, Sayı: 2006/4, 1-8.
- Sümer, V. (2004). *An Analysis of the Actorness of the EU in the World Trade Organisation*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, METU, The Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Toprak, M. ve Erdoğan, A. (2012). Yaşamboyu Öğrenme: Kavram, Politika, Araçlar ve Uygulama, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, Cilt: 2, No: 2, 69-91.
- Turan, S. (2005). Öğrenen Toplumlara Doğru Avrupa Birliği Eğitim Politikalarında Yaşam Boyu Öğrenme, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 5, No:1, 87-98.
- Ünal, L. I. (2006). “Yaşamboyu Öğrenme”: Bir Müebbet Mahkumiyet mi?”, *Ölçü Dergisi*, Sayı:12, TMMOB Yayınları.
- Ünsal, H. (2007). *Türkiye'nin AB Üyeliği Sürecinde Türk Ulusal Ajansı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2007.
- WB (World Bank). (2003). *Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries*, The World Bank Publications.